

(1) בראשית פרק ב

(ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

(2) אבן עזרא על בראשית פרק ב פסוק ב

ויכל אלהים ביום השביעי - י"א כי הימים נבראים ובבריאת יום שביעי שלמה המלאכה וזה הפל תפל. ויש אומרים כי יש ב"ת שטעמו קודם כמו לא תחסם שור בדישו. אך ביום הראשון תשביתו שאר. ולמה זאת הצרה וכלוי מעשה איננו נעשה כאילו אמר לא עשה מעשה. וכן פי' ויכל גם וישבת:

(3) תפארת ישראל למהר"ל, פרק מ, ד' קכג

והראב"ע היה מתמיה על קושיא זאת שאמר כי כלוי המעשה אינו מעשה וכאלו אמר ביום השביעי לא עשה מעשה, ודבר זה הבאי כי על בלתי עשיית מעשה לא יתכן לומר ויכל אלהים לשון פעל כי הכלוי אינה מפעולת פועל.

(4) הכתב והקבלה על בראשית פרק ב פסוק ב

ויכל וישבות. מלת ויכל על השלמת דבר העומד על תקונו ואינו חסר עוד (כמו ויכל משה את כל המלאכה) וטעמו המלאכה שגזר עליה הבורא יתברך לעשותה כלתה ונגמרה עד תומה לא חסר בה דבר כי העולם נברא בצביונו ושלמותו היותר אפשרי:

(5) רש"י על בראשית פרק ב פסוק ב

ויכל אלהים ביום השביעי - ר' שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שיוודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום ד"א מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה:

(6) מזרחי על בראשית פרק ב פסוק ב

ונראה כאילו כלה בו ביום. בבראשית רבה. ואם כן יהיה פירוש "ויכל אלהים ביום השביעי" לפי הנראה, לא לפי האמת, כי ראשית השביעי אינו שביעי, כמו שראשית הקו אינו קו. כי אילו היה ראשית השביעי שביעי, היה בשביעי מעשה, ומפני שאינו לפי האמת, הוכרחו הזקנים בימי תלמי לכתוב, 'ביום הששי' במקום ביום השביעי, כדאיתא בפרק קמא דמגילה.

(7) דבר אחר, מה היה העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה. ויהיה פירושו, ויכל מן המנוחה שאחר גמר מעשה בראשית. דהשתא אפילו אם תימצי לומר "ביום השביעי" שביעי ממש, אכתי לא קשיא, דמנוחה דאחר גמר מעשה בראשית אף על פי שהיא מכלל המלאכות, שהרי העולם היה חסר ממנה ונגמרה, כמו שהיה חסר משאר מלאכות מעשה בראשית ונגמרו כל אחת ביומה, מכל מקום מאחר שכלן יגיעה וזאת מנוחה, אינה מלאכה גמורה אלא דרך העברה. ולכן אומרו, "ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה" אינו אלא דרך העברה, דאי לא תימא הכי קשו קראי אהדדי, כתיב, "ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו" אלמא בשביעי עסק במלאכה, וכתיב, "וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו" אלמא לא עסק בשום מלאכה:

(8) ספר גור אריה על בראשית פרק ב פסוק ב

והרא"ם פירש כי "ויכל אלהים ביום השביעי" קאי על שכלה הקב"ה המנוחה. ופירוש טעות הוא, שהרי כתיב "ויכל אלהים וגו' מלאכתו", ואיך יקרא זה "מלאכתו", אלא מה שאמרו (ב"ר י, ט) 'מה היה העולם חסר', רוצה לומר כמו שפירשנו למעלה, שכלה המלאכה בזה, שבאה מנוחה ביום זה. ולא כתיב, 'ויכל אלהים ביום הו', שהיה משמע שגם המנוחה באתה ביום הו', וזה אינו, שלא היה מנוחה רק ביום ז', ובוזה כלה המלאכה ביום ז':

(9) פרוש הט"ז על התורה - בראשית פרק ב פסוק ב

ויכל ביום השביעי כו' ונראה כאילו כלה ביום השביעי. לא שהתורה נתכוונה לומר ביום השביעי כפי שהוא דעת בן אדם אע"פ שטועים בזה, אלא דה"ק היה מצומצם כך בסוף יום ששי עד שהיה נראה כך בעיני בן אדם שהוא שביעי, ונראה טעם הצמצום בזה להקל על ישראל בעשיית מלאכה בבין השמשות דלא ליחייבו עליה עד יום השביעי בבירור מן התורה אלא מדרבנן הוה תוספת מחול על הקודש בשבת,

10 בראשית רבה י"ט

רבי שאליה לרבי ישמעאל ב"ר יוסי א"ל שמעת מאביך מהו ויכל אלהים ביום השביעי אתמהא אלא כזה שהוא מכה בקורנוס על גבי הסדן הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשך
אר"ש בן יוחאי בשר ודם שאינו יודע לא עתיו ולא רגעיו ולא שעותיו הוא מוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ועתיו ושעותיו נכנס בו כחוט השערה
גניבא ורבנן גניבא אמר משל למלך שעשה לו חופה וציירה וכיירה ומה היתה חסרה כלה שתכנס לתוכה כך מה היה העולם חסר שבת
רבנן אמרי משל למלך שעשו לו טבעת מה היתה חסירה חותם כך מה היה העולם חסר שבת

11 תפארת ישראל למהר"ל, פרק מ, ד' קכג

ורשב"י פירש כי מה שאמר ויכל אלהים מלאכתו ביום השביעי, היינו בתחלת יום השביעי כי הב' אינה משמשת תוך יום השביעי רק הוא כמו "והנוגע בבשר" שאין פירושו בתוכו. ובא ללמדך שהיתה המלאכה עד התחלת יום השביעי שאילו כתיב ויכל אלהים מלאכתו ביום הששי הייתי אומר שכלה מלאכתו קודם גמר הששי, ולא יתכן זה רק היה המלאכה כל יום הששי והזמן הוא מדובק ורגע שהוא סוף יום הששי הוא התחלת יום השביעי כי אין הזמן מחובר מעתות רק הזמן הוא מדובק,

12 ולפיכך שייך לומר ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אחר שאי אפשר לך לומר שהזמן הוא מחולק רק הזמן הוא אחד וסוף הזמן של יום הששי הוא התחלת יום השביעי, וגם זה דבר עמוק מאד מאד.

13 אמנם דעת גניבא ורבנן יש לך להבין מאד כי לדעת שניהם השבת עצמו הוא גמר מלאכה, ועל זה נאמר ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה. וזה כי אף אם לא היה המלאכה ביום השבת מכל מקום השבת הוא השלמת העולם, וזה כי השבת קראו חכמים בלשונם כלה כמו שאמרו בבבא קמא (ל"ב ע"ב) בואי כלה, ומה ענין כלה לשבת, אבל העולם הזה על ידי שבת יש לעולם חבור בו יתברך כי שאר ימים אינם מקודשים כמו השבת. . . ולכך נקרא השבת כלה שהיא עומדת להתחבר בבעלה וזהו השלמת העולם בודאי.

14 ולכך מדמה דבר זה למלך שעשה חופה וציירה וכיירה והיה חסר כלה שתכנס לחופה להתחבר בבעלה, כך מה היה לעולם חסר שבת שהשבת הוא החבור בו יתברך. וזהו ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, כי מלאכתו שהוא העולם כלה ביום השבת שקנה החבור הקדוש והדבוק העליון וזהו גמר מלאכת העולם.

15 ורבנן גם כן הם אומרים כי השבת משלים העולם ולפיכך שייך לומר ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, ומדמה השבת כמו החותם אל הטבעת, שכבר נגמר הטבעת אבל עדיין חסר חותם, שהחותם עם שאינו מענין הטבעת שהרי אפשר שיהיה הטבעת בלא חותם, מכל מקום החותם הוא שייך לטבעת במה שראוי שיהיה לכל טבעת חותם עמו, וכך כאשר כלה גוף העולם בששה ימים חסר העולם שבת שהוא קנין מעלה עליונה אלהית שהשבת קונה בעולם מעלה אלהית ביותר וזה היה קונה בשבת.

16 והחלוק שיש בין גניבא לרבנן הוא זה, כי לדעת גניבא ראוי שיהיה השבת דומה לכלה כי הכלה יש לה חבור לבעלה וכן השבת יש לה חבור אל השם יתברך, ולדעת רבנן יש לדמות השבת לחותם שהוא השלמת הטבעת וכן השבת הוא השלמת העולם. אמנם כאשר עוד תבין דברי חכמה עמוקה . . .

17 העמק דבר על בראשית פרק ב פסוק ב

ויכל. גם זה הקדמה וטעם. כמו מי שגומר בנין ביתו אפי' אינו מצוין ביופי מ"מ לב בעליו שמח באותו יום ועושהו יום משתה ונקרא כליל בתי כך הקב"ה ביום שכלה עולמו עשה יום טובה ויברך אותו: